

Βιβλίο -

παρουσιάσεις

Δανιήλ Ι. Ιακώβ, *Η ποιητική της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας*. Αθήνα: ΜΙΕΤ, 1998.

Κάτω από τον γενικό τίτλο *Η ποιητική της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας*, ο καθηγητής της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας στο τμήμα Φιλολογίας του Α.Π.Θ. πραγματεύεται, όπως ο ίδιος επισημαίνει στο προλογικό του σημείωμα, συναφή μεταξύ τους ερωτήματα που αφορούν στην προέλευση, την αλήθεια και την εγκυρότητα της τραγωδίας, στη σχέση της με την ιστορική πραγματικότητα (πολιτική, κοινωνική, πνευματική, ιδεολογική) και στην επίδρασή της¹. Μέσα από τα ερωτήματα αυτά ο συγγραφέας αγγίζει θέματα που αφορούν γενικότερα στην τέχνη, όπως είναι η δυνατότητα του καλλιτέχνη/ποιητή να εισάγει καινοτομίες επεξεργαζόμενος ένα παραδοσιακό υλικό, να υποβάλλει τον υποκειμενισμό του στην έγκυρη αντικειμενικότερη αφήγηση ενός υποκειμένου υλικού (μυθολογία), την αισθητική του στο διαμορφωμένο από το παρελθόν γούστο του κοινού, τις νέες αξίες της εποχής του, και να πείθει για την αλήθεια των λόγων του. Μιλούμε για τη "δημιουργία μιας πλασματικής πραγματικότητας, που είναι η διαλεκτική σύνθεση του δεδομένου και του επινοημένου, της παράδοσης και της καινοτομίας, της πρόσληψης και της πρωτότυπης παραγωγής", επισημαίνει ο συγγραφέας (σ. 98).

Στο πρώτο δοκίμιο του βιβλίου, εξηγείται η δυσκολία του εγχειρήματος του τραγικού ποιητή να πείσει για την αλήθεια του έργου του ως συνέχεια της μεθάβας από μια "θεολογική/υπερβατική" ποιητική (έπος)² σε μια περισσότερο ανθρώποκεντρική (τραγωδία): ο τραγικός ποιητής, σε αντίθεση με τον επικό ή λυρικό, δεν επιδιώκει να προσδώσει αντικειμενικότητα και κύρος στο έργο του επικαλούμενος το θεόπνευστο της

έμπνευσής του και το θεό ή τους θεούς ως εγγυητή/ές της αλήθειας του. Επιπλέον, αν για τον επικό ποιητή η αφήγηση του παρελθόντος είναι αυτοσκοπός, για τον τραγικό το υλικό του παρελθόντος αποτελεί το προπέτασμα μέσω του οποίου συνδιαλέγεται με τον καιρό του, το μέσο με το οποίο οργανώνει λογοτεχνικά την πραγματικότητα, πολύ πιο ελεύθερα από τον επικό ποιητή, σε κόσμους, δηλαδή σε αιτιολογημένα δομημένα νέα σύνολα ακολουθώντας τους νόμους της πιθανότητας και της αναγκαιότητας - όχι της χρονολογικής τάξης - ώστε να έχουν συνέχεια, συνέπεια, ενότητα.

Πρόκειται για γραπτή επεξεργασία ενός υλικού παραδομένου προφορικά (μύθος), συγκροτημένου σε μια εποχή πριν από την ενεργό, επισημονική δόμηση του κόσμου, τη χειραγωγήσιμους εξ ολοκλήρου νοητικά, απαλλαγμένοι από το σύνδρομο της πανοπτικότητας της έννοιας. Σε αυτή την προαντικειμενική στήριξη της ιστορίας θα πρέπει πιθανόν να αποδώσουμε την πολυσημία και την ελαστικότητα του μύθου που επιτρέπει στον ποιητή να φανερώνει στο κοινό εκείνες τις πτυχές του νοήματός του που χρειάζεται κάθε φορά και να προτάσσει τη γνώμη του προκατηγορικού και πρωταρχικού κόσμου που συγκροτείται με την έλλογη και ηθική συγκρότησή του ανθρώπου. Μια τέτοια στάση προϋποθέτει τον άνθρωπο στη συγκρότησή του μέσα στο χρόνο, στη διαλεκτική του με το σύνολο της πολιτισμικής του κληρονομιάς και των επιρροών κάτω από τις οποίες αυτή διαμορφώθηκε, με την ετερότητα και με κοινωνικά ή πολιτικά πρότυπα του παρελθόντος, με μνήμες που έφτασαν ως τις μέρες του μέσα από διάφορες χρονικές μεταμορφώσεις, με τη φύση και το χώρο ως ρίζωμα ιστορίας. Ανθρωπολογία και διαλεκτική από τη μια, άρνηση της αιτιοκρατίας και του τελεολογισμού από την άλλη αποτελούν τις προϋποθέσεις της. Σε τελευταία ανάλυση, η τραγωδία υπόκειται στη γενικότερη ανθρωπογνωστική λειτουργία της τέ-

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

χνης: με μισό την τέχνη ο άνθρωπος γνωρίζει τον άνθρωπο στην πολυπλοκότητά του και κατανοεί.

Ο Πλάτωνας υποστήριξε ότι η ποίηση είναι επικίνδυνη και περιττή και στήριξε την άποψή του σε επιχειρήματα οντολογικά, γνωσιολογικά, ψυχολογικά, πολιτικά, ηθικά. Έδειξε ότι η τέχνη είναι τρίτη από αληθείας, καθώς αποτελεί αντίγραφο του αντιγράφου (ιδέα – πράγμα – εικόνα), ότι από γνωσιολογική άποψη βρίσκεται έξω από τα όρια της ενσυνείδητης δημιουργίας και ότι είναι επιβλαβής, αφού θέτει σε κίνδυνο την πολιτικά οργανωμένη κοινότητα με τους ηθικά συγκροτημένους πολίτες της. Υποθετώντας το πολιτικό και ηθικό επιχείρημα του Πλάτωνα, η κοινωνία σήμερα τηρεί απέναντι στην ποίηση και την τέχνη γενικότερα μια στάση μάλλον επιφυλακτική – η συγκρότησή της με βάση τους συγκεκριμένους κανόνες και τις συγκεκριμένες αξίες υπονομεύονται από μια τέχνη αυτόνομη. Γι' αυτό θεωρώ βαθύτατα πολιτικό κάθε επιχείρημα που βαθαίνει τη γνώση μας για την ποίηση, όπως το κάνει ο κ. Ιακώβ με επαρκέστατη φιλολογική τεκμηρίωση των θέσεων που παρουσιάζει τόσο από τις αρχαίες πηγές όσο και από σχετικές με το θέμα μελέτες.

Μια τελευταία παρατήρηση. Μέσα στην τραγωδία φανερώνονται όψεις της παράδοσης, μέσω της οποίας ο άνθρωπος συνδέεται με το θείο, την ποιότητα του οποίου μπορεί να αμφισβητεί επιζητώντας μια "φιλοσοφότερη" σύλληψή του, όπως ο Προμηθέας στην ομώνυμη τραγωδία του Αισχύλου. Ο συγγραφέας ορθά επισημαίνει ότι στην τραγωδία ο μύθος δεν είναι υλικό προς διάσωση και μετάδοση, ούτε μέσο εξωραϊσμού και εξύψωσης του παρόντος στο μυθικό παρελθόν, αλλά αντικείμενο ερμηνείας και ένταξης σε σύγχρονους προβληματισμούς, κάτι που οφείλεται στην ευελξία του μύθου. Ωστόσο, αν η ανθρωποθυσία είναι πράγματι μια προβολή στη θεότητα της βιωσιμότητας του ανθρώπου, αν οι Ερινίες επανέρχονται στη γη και μετατρέπονται σε Ευμενίδες στην ομώνυμη τραγωδία του Αισχύλου εκπροσωπώντας τις κατασταλτικές δυνάμεις του πολιτικού αυτοελέγχου, ωστόσο δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και μια "θηροσκευτική" ανάγνωση που μας παρέχει πληροφορίες για πρα-

κτικές και πεποιθήσεις πριν από την τακτοποίηση του ολυμπιακού πανθέου από τον Όμηρο και τον Ησίοδο. Και βέβαια, την πεποίθηση των τραγικών ποιητών ότι όλα αυτά ανήκουν στο παρελθόν.

Δήμητρα Μήττα, Φιλολόγος

1. Ενδεικτικοί, εξάλλου, είναι οι τίτλοι των τριών πρώτων δοκιμίων: "Η προέλευση της τραγωδίας", "Μύθος, τραγωδία και αλήθεια", "Η αποτελεσματικότητα της τραγωδίας". Στο τέταρτο δοκίμιο παρουσιάζεται η αριστοτελική θεωρία για την ποίηση ("Η Ποιητική του Αριστοτέλη").

2. Πρβ. τους πρώτους στίχους από τα προοίμια των ομηρικών επών.

Γ. Κόκκινου, *Διδακτικές Προσεγγίσεις στο Μάθημα της Ιστορίας*, εκδ. Μεταίχιμο, Αθήνα 1998, 140 σελ.

Το βιβλίο του Γ. Κόκκινου θα αποτελέσει σίγουρα χρήσιμο εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών που ασχολούνται με τη διδασκαλία της Ιστορίας, όχι τόσο επειδή περιέχει υλικό υποστήριξης σχετικά με τις απαιτήσεις της καθημερινής διδακτικής πράξης, αλλά κυρίως επειδή υποβάλλει προτάσεις όσον αφορά στους τρόπους οργάνωσης της διδακτικής διαδικασίας. Το βιβλίο περιέχει 10 διδακτικές ενότητες με επιλεγμένα αποσπάσματα πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, πίνακες, στατιστικές σειρές, επισημάνσεις, παρατηρήσεις, σχέδια διδασκαλίας, ασκήσεις και ενδεικτική για κάθε περίπτωση βιβλιογραφία. Το δειγματικό αυτό υλικό, κατάλληλα χρησιμοποιούμενο από το δίδασκοντα, μπορεί να αποτελέσει πεδίο απόρριψης για την οικοδόμηση ενός μορφωσιόγνου περιβάλλοντος, πλούσιου σε ερεθίσματα, πρόσφορου για την καλλιέργεια του είδους εκείνου της ιστορικής σκέψης / συνείδησης που αποβλέπει καταρχήν στην αφύπνιση της κριτικής εργήρωσης των μαθητών.

Οι περισσότερες από τις ενότητες αφορούν σε θέματα που ήδη περιλαμβάνονται στα εγχειρί-